

هجرت حضرت معصومه منشاء تحولات عظیم تاریخی است / قم؛ مأوای آل محمد

بنا بر روایات شهر قم به عنوان «عُش آل محمد» یعنی آشیانه آل محمد نامیده شده است که این خود به جایگاه شهر مقدس قم به برکت وجود حضرت معصومه(س) اشاره دارد.

بنا بر روایات شهر قم به عنوان «عُش آل محمد»؛ یعنی آشیانه آل محمد نامیده شده است که این خود به جایگاه شهر مقدس قم به برکت وجود حضرت معصومه(س) اشاره دارد.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه: فاطمه معصومه(س)، دختر موسی بن جعفر و نجمه خاتون است. ایشان اوّل ذی القعدة سال ۱۷۳ هـ. ق در مدینه منوره به دنیا آمد و در سن ۲۸ سالگی در شهر قم از دنیا رفت. به بهانه سالروز ولادت ایشان نگاهی به شخصیت والای حضرت معصومه(س)، خواهیم داشت؛

مقام شفاعت حضرت معصومه(س)

عبارت «یا فاطمه اشفعی لی فی الجنة فانّ لک عند الله شأن من شأن»؛ یکی از عبارت هایی است که در زیارتنامه حضرت معصومه آمده و از این جهت که این زیارتنامه از سوی معصوم صادر شده بسیار محل تامل است.

زیارتنامه حضرت معصومه(س) شناسنامه معرفی این مخدّره عالی مقام است. حضرت امام رضا(ع) با این زیارتنامه مقامات این مخدّره را بیان فرمودند. لذا طلب شفاعت حضرت رضا(ع) در زیارتنامه حضرت معصومه(س) اشاره به مقام نورانی حضرت معصومه(س) دارد. با توجه به طلب شفاعتی که در این فراز از حضرت معصومه(س) می کنیم از کلمه شأن در ادامه این فراز زیارتنامه نیز اینگونه برداشت می شود که این شأن همان حق شفاعت است.

در باب مقام شفاعت حضرت معصومه(س) ذکر این روایت خالی از لطف نیست که امام صادق(ع) فرمودند: «إلا ان للجنة ثمانية ابواب ثلاث منها الی قم فیها امرأة هی من ولدی اسمها فاطمة بنت موسی، تدخل بشفاعتها شیعی الجنة باجمعهم»؛ یعنی آگاه باشید بهشت هشت در دارد که سه در آن به سوی قم است. بانویی از فرزندان من در آنجا وفات می کند که نامش فاطمه دختر موسی است. همه شیعیان ما به شفاعت او وارد بهشت می شوند.»

آیت الله جوادی آملی در تبیین بخشی از زیارتنامه حضرت فاطمه معصومه(س) که می خوانیم؛ «یا فاطمة اشفّعی لی فی الجنة فانّ لک عند الله شأناً من الشأن»؛ مقام شفاعت آن کریمه اهل بیت را این گونه بیان می کند: کسی حق شفاعت دارد که در کنار عدالت الهی از مظاهر اسمای حسناى خدا باشد. خداوند اگر با عدل خودش با ما رفتار بکند بسیاری از انسان ها آسیب خواهند دید، ولی اگر رحمت او ضمیمه عدل او گردد در این صورت به این کار «شفاعت» می گویند.

وی ادامه می دهد: لذا اگر حضرت فاطمه معصومه (س) به این مقام رسیده است که همه بزرگان، همه علما، همه مراجع، در کنار بارگاه ملکوتی او عرض می کنند: «یا فاطمة اشفّعی لی فی الجنة..»؛ معلوم می شود که حقّ شفاعت دارد، شما می بینید همه مراجع بزرگ در کنار قبر کریمه اهل بیت(س) می گویند از ما شفاعت نما، زیرا در قیامت همگان به شفاعت خاندان پیغمبر(علیهم الصلاة و علیهم السلام) نیازمندند.

آیت الله جوادی آملی می افزاید: آنها که اهل بهشت و اند به برکت شفاعت درجاتشان رفیع می شود، همه شیعیان و کسانی که دینشان مورد رضایت خداوند است نیازمند به شفاعت و اند، یا در نجات از جهنّم یا در تخفیف از عذاب و ورود به بهشت یا ترفیع درجات بهشت، به هر تقدیر در همه این مراحل و درجات به شفاعت نیازمندند. اینکه همه بزرگان در پیشگاه این کریمه عرض می کنند: «إشفّعی لی فی الجنة فانّ لک عند الله شأناً من الشأن»؛ معلوم می شود که وجود مبارک این کریمه از ولایت الهی برخوردار است و با قرآن همراه است و از قرآن جدا نمی شود، چنین مقامی را اگر کسی بشناسد و آن حضرت را با این معرفت زیارت کند استحقاق بهشت را خواهد داشت.

وی معتقد است: همه این امور نشان می‌دهد که حضرت فاطمه معصومه(س) به چه جایگاهی رسیده است که امام هشتم و امام نهم(ع) هم ترغیب کرده‌اند که آن حضرت را زیارت کنید به نحوی که وجود مبارک امام رضا (ع) زیارتنامه خاصی مقرر کرده است و هم در این زیارتنامه جملاتی را بیان فرمودند که نشانهٔ مقام و منزلت والای حضرت فاطمه معصومه(س) می باشد.

پاداش عظیم زیارت مرقد حضرت معصومه(س)

در مورد پاداش زیارت مرقد حضرت معصومه(س) روایات متعددی از امام معصوم(ع) نقل شده است. روایات زیر هر کدام پیام ویژه ای از عظمت مقام حضرت معصومه(س) می دهد.

۱) امام صادق(ع) در ضمن گفتاری فرمود: «مَنْ زَارَهَا وَ جَبَتْ لَهَا الْجَنَّةَ؛ کسی که او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می گردد.»

۲) نیز فرمود «إِنَّ زِيَارَتَهَا تَعْدِلُ الْجَنَّةَ؛ همانا زیارت او برابر کسب بهشت است.»

۳) سعد بن سعد اشعری می گوید: در مورد پاداش زیارت قبر حضرت معصومه(ع) از امام رضا(ع) پرسیدم، فرمود «مَنْ زَارَهَا قَلَّ الْجَنَّةَ؛ کسی که او را زیارت کند، پاداش او بهشت است.»

۴) در مورد دیگر فرمود «مَنْ زَارَهَا عَارِفًا يَحَقُّهَا قَلَّةُ الْجَنَّةَ؛ کسی که او را از روی معرفت به شأن و مقامش، زیارت کند، پاداش او بهشت است.»

۵) «مَنْ زَارَ الْمَعْصُومَةَ يَقْمُ كَمَنْ زَارَنِي؛ کسی که معصومه(س) را در قم زیارت کند، مانند آن است که مرا زیارت کرده است.»

در این روایت پاداش زیارت قبر شریف حضرت معصومه(س)، برابر پاداش زیارت حضرت رضا(ع)، امام معصوم قرار داده شده است، زید شحام از امام صادق(ع) پرسید: پاداش کسی که یکی از شما را زیارت می کند چیست؟ آن حضرت در پاسخ فرمود: «كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ؛ مانند کسی است رسول خدا(ص) را زیارت نموده است.»

حضرت رضا(ع) فرمود: «أَلَا قَمَنْ زَارَنِي وَ هُوَ عَلَى غَسَلٍ، خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ؛ آگاه باشید، کسی که مرا در حالی که غسل زیارت کرده زیارت کند، به گونه ای از گناه بیرون آید و پاک می شود که هنگام تولد از مادرش از گناه پاک بود.» لذا بعید نیست که زیارت حضرت معصومه(س) نیز چنین آثاری داشته باشد.

۶) مولی حیدر خوانساری می نویسد: روایت شده، امام رضا(ع) فرمود: هر کس نتواند به زیارت من بیاید، برادرم را در ری(یعنی امام زاده حمزه را که در کنار مرقد حضرت عبدالعظیم(ع) قرار گرفته است یا خواهرم حضرت معصومه(ع) را در قم زیارت کند، به همان ثواب زیارت من می رسد.

آیت الله جوادی آملی در سخنان خود بدین بحث اشاره داشته و وجود روح ملکوتی برای انسان با منزلت را مطرح می کند و می گوید: منزلت برای انسان از آن جهت که یک روح ملکوتی دارد و آن روح ملکوتی، نه زن است نه مرد قابل تحصیل است؛ چون بدن انسان یا به صورت زن یا به صورت مرد ساخته شده است؛ وگرنه جان و روح انسان که امر ملکوتی است مثل فرشته‌ها، نه مردند و نه زن. روح نه مذکر است نه مؤنث؛ چون بدن نیست، جسم نیست، ماده نیست؛ لذا کمالها و معارف را هم زنها می‌توانند فراهم بکنند هم مردها.

وی در معرفی عظمت مقام بانوی کرامت حضرت معصومه(س) نیز بیان داشته است: از آنجا که حضرت فاطمه معصومه(س) که از دودمان نبوت و ولایت است به جایی می‌رسد که امام هشتم و امام نهم(ع) دربارهٔ زیارت او توصیه و سفارش و دستور و برنامه دارند. وجود مبارک امام هشتم علی(ع) بن زین العابدین(ع) موسی(ع) الرضا(ع) رسیده است که، خواهر ما فاطمه معصومه در قم مدفون است [و] هر کس این بانو را زیارت کند بهشت برای او است، و از وجود مبارک امام نهم امام محمد تقی(ع) روایت شده است که عمه من فاطمه معصومه(س) در قم مدفون است و هر کس آن حضرت را زیارت کند بهشت برای او است.

صاحب تفسیر تسنیم سرپاداش بهشت برای زائر کریمه اهل بیت(س) را ولایت مداری این بانو برشمرده و می گوید:

اعمالی که باعث ورود در بهشت است یکسان نیست؛ بعضی از عملهای خیر باعث می‌شود انسان به بهشت راه پیدا کند و بعضی از اعمال خیر سبب می‌شود که بهشت در اختیار او قرار بگیرد، نه او در اختیار بهشت، لذا سرّ اینکه وجود مبارک امام هشتم و امام نهم (سلام الله علیهما) فرمودند، هر کس کریمهٔ اهل‌ و زنجی بیت فاطمهٔ معصومه (س) را زیارت کند بهشت برای او است، بدین خاطر است که او اهل ولایت است، اگر کسی پیوند ولایی با دودمان عصمت و طهارت داشته باشد، می‌شود که رایحهٔ ولایت و طعم ولایت در هستی او پدید آید و خود جزء اولیای الهی بشود، اگر کسی جزء اولیای خدا و لا اله الا الله؛ شد، در آن صورت بهشت مشتاق او است.

وی با استناد به روایات معصومین(ع)، شرط ورود به بهشت برای زائر آن حضرت را معرفت به حق ایشان دانسته و اظهار داشته است: از وجود مبارک امام رضا(ع) روایتی به ما رسیده است که فرمود: اگر کسی خواهرم کریمه اهل‌‌ بیت فاطمه^۱ معصومه را لاquo& عارفاً بحقها» زیارت کند بهشت برای او ثابت است، معلوم می‌‌ شود کریمه^۲ اهل‌‌ بیت فاطمه^۳ معصومه(س) حقّی دارد که بعضی از زائران به حقّش عارف هستند و برخی عارف نیستند و آن حضرت را تنها به عنوان خواهر امام و دختر امام و عمه امام می‌‌ شناسند و زیارت می‌‌ کنند که اینها بخشی از فضیلت و ثواب را دریافت می‌دارند، اما به ثواب کامل راه نمی‌یابند. لیکن برخی دیگر از زائرین آن حضرت حقّ این کریمه را می‌‌ شناسند که امام هشتم فرمود هر کس خواهرم را لاquo& عارفاً بحقها» زیارت کند بهشت برای او است.

جایگاه شهر قم در روایات

بنا بر روایات شهر قم به عنوان «عُش آل محمد»؛ یعنی آشیانه آل محمد نامیده شده است. امام صادق (ع) پیش از ولادت حضرت معصومه و حتی پیش از ولادت امام موسی کاظم (ع) در مورد قم و معصومه مدفون در آنجا فرمودند: «إِنَّ لِلَّهِ حَرَمًا وَهُوَ مَكَّةُ أَلَا إِنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ حَرَمًا وَهُوَ الْكُوفَةُ أَلَا وَ إِنَّ قَمَّ الْكُوفَةُ الصَّغِيرَةُ أَلَا إِنَّ لِلْحَجَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ ثَلَاثَةٌ مِنْهَا إِلَى قَمٍّ»؛ یعنی آگاه باشید که خدا حرمی دارد و آن مکه است، و پیامبر خدا حرمی دارد و آن مدینه است و امیرالمومنین حرمی دارد و آن کوفه است. آگاه باشید که حرم من و فرزندان من بعد از من قم است. که این خود به جایگاه شهر مقدس قم به برکت وجود حضرت معصومه (س) اشاره دارد.

روایاتی در مورد قم در آخر الزمان وجود دارد که به عنوان مثال امام صادق(ع) می فرماید: «زمانی می رسد که از قم علم و دانش به دیگر شهرها از شرق تا غرب عالم منتشر می شود، تا جایی که این شهر اسوه و الگوی شهرهای دیگر گشته و هیچ کس در روی زمین باقی نمی ماند که از قم به او بهره های علمی و دینی نرسد تا آنکه زمان ظهور حجت خدا و قائم ما فرا رسد.» لذا علمای بزرگ همه مدیون شخص حضرت معصومه(س) هستند.

آیت الله سیدمهدی میرباقری در مورد تحلیل هجرت فاطمه معصومه(س) می گوید: آگاهی نسبت به آثار موضع&wnj;گیری در بعضی اشخاص غیر معصوم هم به نسبت وجود داشته و درجاتی دارد.

وی معتقد است: شخصیت rlm&؛‌هایی مانند زینب کبری (س) و فاطمه معصومه (س) شخصیت rlm&؛‌هایی هستند که بر تأثیر حرکت خود آگاهی داشتند، یعنی اگر آمدن ایشان به قم منشأ پیدایش یک محور برای تشیع شده و بعد از آن به کانونی برای حرکت شیعی در عالم و تدریجاً به مرکز نشر معارف اهل rlm&؛‌ بیت در عالم تبدیل شده، تصور نشود که همه این پیامدها تصادفی بوده است. وجود ایشان در این شهر، مکمل این واقعیت است که این حرکتی خودآگاهانه و از سر بصیرت بوده است. چنین وقایع عظیمی حول هجرت حضرت معصومه (س) به تبع هجرت امام رضا (ع) به ایران، اتفاق افتاده است. اینها همه ظرفیت شخصیت حضرت و ظرفیت نفوذ و تصرف و ظرفیت هجرت آن حضرت را نشان می‌ rlm&؛‌ دهد که اینک هجرت نبی اکرم اسلام از مکه به مدینه، منشأ تحولات عظیم تاریخی می‌ rlm&؛‌ شود، هر هجرتی چنین ظرفیتی را ندارد، افراد مختلفی ممکن است هجرت کنند، ولی از آن نظر که شخصیت آنها، شخصیت بالایی نیست، هجرت آنان هیچ rlm&؛‌ گاه منشأ یک تحولات عظیم نمی‌ rlm&؛‌ شود.

آیت الله میرباقری بر این باور است: فی‌الجملة می‌توان گفت که شخصیت ایشان شخصیت تأثیرگذار بر تاریخ است. از نظر شخصیت درونی شخصیتی است که در استغناى درونی به مقام توحید رسیده است. آرمان وی در استعلاى آرمانی، برتری کلمه توحید در تاریخ و تحقق ولایت الهیّه و شکل‌گیری جامعه بر محور ولایت اهل‌بیت بوده است و استقامت اجرایی ایشان هم مقاومتی است که ظرفیت شکستن جبهه باطل و پیروزی حق را در افق بالایی داشته است و شأنی از شؤون الهیّه را دارا بوده‌اند. عبارت «شأن من الشأن» که در زیارت آن حضرت آمده است به این معنی است که شأنی از آن ولایت مطلقه الهیه که حکومت بر

همه هستی و تاریخ دارد، در این شخصیت بزرگ بوده است. به نظر می‌رسد اتصال ایشان به امام رضا (ع) چیزی شبیه اتصال حضرت زینب کبری (س) به سیدالشهداست و موضع‌گیری تاریخی آن حضرت همانند موضع‌گیری زینب (س) که مکمل موضع‌گیری امام حسین (ع) بوده است، مکمل حرکت و موضع‌گیری امام رضا (ع) می‌باشد.

وی می‌افزاید: یکی از کارهای حضرت، هجرت ایشان است که به دنبال هجرت امام رضا (ع) و به منظور ادامه حرکت ایشان انجام گرفت و منشأ تحولات عظیم تاریخی شده است. لذا بسیاری از مصادر و منابعی که شما برای تحلیل شخصیت فاطمه معصومه (س) نیاز دارید مصادیقی است که نسبت به امام رضا (ع) در تاریخ آمده است و بیانگر نوع حرکت و موضعگیری امام رضا (ع) و شرایط آن زمان است. در آن شرایط بار محوری بر دوش امام رضا (ع) و در درجه دوم و بعد از آن معصوم، بار اصلی بر دوش فاطمه معصومه (س) است که با آن حرکت عظیم و هماهنگی‌ها؛ نیامند یک تحول عظیم است همراه شده اند.

عضو مجلس خبرگان رهبری می‌گوید: اصولاً تحلیل شخصیت اینگونه افراد به تبع تحلیل شخصیت معصوم است، چون تابع معصوم هستند تابع هم موضع می‌گیرند. باید دید معصوم چه موضعی گرفته است زیرا اقتضای بعدی این حرکت در مرحله بعد به عهده شخصیت درجه دوم ولایی است که چگونه موضع بگیرد. امام رضا (ع) هجرت را آغاز کردند و قدم بعد فاطمه معصومه برای تکمیل و تبعیت از همان هدف، از مدینه به ایران و قم کردند.

وی معتقد است: تحقیقات میدانی به شما در این زمینه به شدت کمک می‌کند در اینکه جامعه تشیع، بر محور فاطمه معصومه (س) شکل گرفته، حوزه عملیه و علما در این سرزمین جمع شده اند، محدثین و روایات دوام پیدا کردند، حال اگر چه قبل از هجرت ایشان هم قم ویژگی خاص داشت ولی دوام و بقا و محوریت یافتن آن بر تشیع علوی بعد از هجرت آن حضرت به قم بوده است.